

MOTION TILL SAMETINGET

Sámediggi
Sámedigge
Saemiedigkie
Sametinget

Datum: 2025-02-20

Namn: Mikkel Jakobsson, Anders Kråik

Parti: Samerna

Motionen gäller (RUBRIK):

Text: Stärkt lagstöd och ändrad kulturarvspraxis kring seitar och heliga platser.

Bakgrund:

Grundfrågan och problemet som denna motion avser bidra till att förbättra, är att den svenska statens hantering av kulturarv inte skyddar och bevarar samiskt kulturarv på det sätt som är förenligt med samiska önskemål. Vi vill inte att de heliga, eller sakrala platserna och föremålen skall bli sålda, förevisade eller exploaterade. De skall få vara i fred och behandlas med respekt.

Idag finns sakrala föremål i museers samlingar samt i privatpersoners samlingar. Ibland ställs de ut och visas på s.k. Naturum (t.ex. Tyresta Nationalpark visar en seite som exempel på föremål i fjällandskapet) ibland har de förevisats av privatpersoner mot betalning. Sådana förevisningar vänder vi oss emot.

Det finns också hundratals heliga platser i landskapet som blivit inregistrerade som fornminnen eller kulturminnen. De omfattas enligt sedan 1942 av kulturmiljölagen, Kulturmiljölagen (1988:950) och får ej föras bort, men om detta inte respekteras har de ett svagt rättsligt skydd. Dessa platser kan dessutom i enlighet med Kulturmiljölagen grävas ut av arkeologer. Turism kan också riktas dit.

I nuläget har samer två val: 1) att inte anmäla platser som kulturlämningar, för att skydda dem från arkeologiska utgrävningar eller turism. Detta val innebär att heliga platser inte skyddas mot industriell exploatering som vindkraft, kalhyggesbruk, gruvor eller annan markanvändning som förstör de heliga platserna. 2) Valet att anmäla platser som kulturarv, vilket innebär att de registreras och finns på kartor som då skall förhindra att skogstraktorer kör över dem eller exploatering sker på platsen. Detta innebär dock att seitar och heliga platser blir synliga för alla.

Kulturminnesskyddet medger att heliga platser grävs ut av arkeologer och att turistanläggningar av olika slag byggs för att göra dem tillgängliga för allmänheten.

Inget av detta är förenligt med att de är i samiskt synsätt sakrala och därmed inga kultur-lämningar utan pågående kultur.

Kulturmiljölag (1988:950)

2 kap. Fornminnen

Fornlämningar och fornfynd

1 § Fornlämningar är skyddade enligt denna lag.

Fornlämningar är följande lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna:

1. gravar, gravbyggnader och gravfält samt kyrkogårdar och andra begravningsplatser, 2. resta stenar samt stenar och bergytor med inskrifter, symboler, märken och bilder samt andra ristningar eller målningar, 3. kors och minnesvårdar, 4. samlingsplatser för rättskipning, kult, handel och andra allmänna ändamål, 5. lämningar av bostäder, boplatser och arbetsplatser samt kulturlager som uppkommit vid bruket av sådana bostäder eller platser, liksom lämningar efter arbetsliv och näringsfång, 6. ruiner av borgar, slott, kloster, kyrkobyggnader och försvarsanläggningar samt av andra byggnader och byggnadsverk, 7. färdvägar och broar, hamnanläggningar, vårdkasar, vägmärken, sjömärken och likartade

anläggningar för samfärdsel samt gränsmärken och labyrinter, och 8. fartygslämningar.

Fornlämningar är också naturbildningar som ålderdomliga bruk, sägner eller märkliga historiska minnen är knutna till liksom lämningar efter äldre folklig kult. Lag (2013:548).

1 a § Det som sägs i 1 § gäller inte om det kan antas att lämningen tillkommit eller, i fråga om fartygslämning, förlist 1850 eller senare.

En lämning som avses i första stycket får förklaras för fornlämning av länsstyrelsen om det finns särskilda skäl med hänsyn till dess kulturhistoriska värde. Lag (2013:548).

Inställningen att platserna kan exploateras och grävas ut, bygger på uppfattningen att de är "varaktigt övergivna" och inte längre har sakral betydelse, vilket vi vet är felaktigt. Många av dessa platser är fortfarande heliga för många människor och de bör respekteras som det, på samma sätt som kyrkor och kyrkogårdar respekteras även av människor som inte tillhör den kristna traditionen.

Förklaring:

Vi anser att lagstödet runt seitar och heliga platser som ett pågående kulturarv är för svagt. Formuleringarna i Kulturmiljölagen utgår från att de heliga platserna är övergivna, vilket inte stämmer, de betraktas av samer som heliga platser, även om inte alla lever enligt den gamla religionen. Därutöver behövs lagskydd för de seitar som nu återförs till landskapet. Dessa är utplacerade efter 1850 och kan ibland inte ställas på sina tidigare platser på grund av exploatering, trafik eller andra störningar. Utplacerade seitar ersätter idag heliga platser som förlorats och är en fortsättning på en tradition och tro, vilken avbröts av svenska kyrkan och statens lagar.

Enligt FNs Urfolksdeklaration §11.1 har samer rätt att revitalisera sina gamla traditioner och ceremonier och skall ha tillgång till de platser i landskapet som är heliga i den samiska kulturen.

Sametinget, som är en myndighet med uppdraget från den svenska regeringen att värna om den samiska kulturen, bör därför uppmärksamma den svenska regeringen och riksdagen på att ett starkare lagstöd behövs runt sakrala platser i det samiska landskapet, samt för sakrala föremål som definierats som kulturarv, så att de ej kan exploateras, säljas eller grävas ut, utan att den samiska befolkningen konsulterats.

Sådant förfarande står i strid med FNs Urfolksdeklarations inledning och omfattas av §11 och §12, som ger urfolken rätt till sakrala platser och uppmanar till repatriering av ceremoniella föremål. Vi åberopar även §8 som förbjuder stater utöva påtvingad assimilering. Vi anser att den nuvarande Kulturmiljölag (1988:950) kan betraktas som ett uttryck för påtvingad assimilering till svenska statens synsätt på kulturarv och religion, eftersom den förutsätter att sakrala platser skall vara "varaktigt övergivna" för att kunna skyddas som kulturarv enligt Kulturmiljölag (1988:950).

Därför yrkar vi på att Sametinget skall verka för att förstärka lagskydd och praxis så att seitar som nu repatrieras till landskapet skall åtnjuta fullt skydd som kulturarv. Vi yrkar också på att Sametinget verkar för att seitar och heliga platser skall få statusen som sakrala platser och föremål i svensk kulturmiljölag.

Sametingets krav bör därför vara att Kulturmiljölag (1988:950) kompletteras med ett tillägg som även ger skydd åt de seitar som ställs ut i landskapet efter repatrieringar. Det skall också skydda heliga som hålls i bruk eller helgd, från exploatering, även som kulturarv. Därutöver behöver lagskyddet kring seitar stärkas, så att de inte likställs med icke-sakrala föremål som tillgrips illegalt ur fornlämningar, eller hittas av allmänheten.

Not:

Begreppet seitar avser i denna motion museikategorin seitar, samt de heliga platser som finns i landskapet och inregistrerats i svenska statens register över fornminnen och kulturlämningar, det vill säga blivit inregistrerade som svenskt kulturarv.

Museernas benämning seitar eller sejtar, inkluderar sten-, och träföremål vilka fyllt olika sakrala funktioner i olika samiska områden, och benämns på olika sätt i olika samiska språk, men som samlats under benämningen seitar eller sejtar i museisamlingarna.

Yrkande:

- 1) Att Sametinget som myndighet och politiskt parlament skall verka för att förstärka lagskydd och praxis så att seitar som nu repatrieras till landskapet skall åtnjuta fullt skydd som kulturarv.
- 2) Att Sametinget som myndighet och politiskt parlament, verkar för att seitar och heliga platser skall få statusen som sakrala platser och föremål i svensk kulturmiljölag och respekteras som pågående kulturarv.

Mikkel Jakobsson

Anders Kråk

